

VINODOLSKI ZAKON, Faksimil, Diplomatičko izdanje, Kritički tekst/tumačenje, Rječnik; Priredio: JOSIP BRATULIĆ, izd. »Globus« Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb i Pravni fakultet Zagreb, Zagreb 1988, str. 5–132.

Vinodolski zakon iz 1288. godine najstariji je hrvatski i južnoslavenski pravni spomenik, a među slavenskim pravnim spomenicima od njege je starija samo *Ruska pravda*. Već sama ta činjenica uvelike objašnjava zanimanje koje su za taj glagoljaški tekst pokazivali stručnjaci raznih usmjerenja i znanstvenih interesa, domaći i oni iz inozemstva. Otkad ga je 1843. godine Antun Mažuranić prvi put izdao u Vrazovu »Kolu« pa sve do ovog jubilarnog izdanja u povodu 700. obljetnice njegova nastanka, zanimanje nije prestajalo. Spomenimo samo nekoliko najpoznatijih istraživača i izdavača tog teksta: A. Mažuranić, O. Bodjanski, W. Maciejowski, V. Jagić, T. Leontovič, M. A. Evreinova, F. Rački, J. Preux, R. Strohal, M. Kostrenčić, M. Barada, L. Margetić, a tekst je preveden na ruski, poljski, francuski, njemački, engleski, talijanski i na latinski. Inozemne stručnjake on je zanimao prije svega kao izraz specifičnih pravnih normi koje su vrijedile na jednom dijelu hrvatskoga narodnog prostora u srednjem vijeku, a i kod domaćih je pravna problematika bila u prvom planu, ali nikako jedina: iz osamdesetak članova toga zakona oni su pokušavali otčitati sve što se može i o drugim pojavama iz života našega naroda u srednjem vijeku (a to je »otčitavanje« dovelo do nekoliko zanimljivih polemika). Tako je nevelik tekst koji se nalazi u svesku od 14 listova pergamene (= 28 stranica, od kojih je popunjeno samo 17) postao nezaobilazan izvor za jezikoslovne, paleografske, općepovijesne, kulturnopovijesne i pravnopovijesne studije.

U izdanju koje je priredio Josip Bratulić na prvom se mjestu nalazi uvodna studija pod naslovom *Sedam stoljeća Vinodolskog zakona* (5–17) koja, sažeto i informativno, govori o značenju spomenika, o dosadašnjim izdanjima i o načelima koja je autor poštovao priređujući ovo izdanje. U tom prikazu do punog izražaja dolazi Bratulićev otprije poznat smisao za uravnotežen opis kulturnih pojava iz naše prošlosti: u okviru zadanog prostora svako značenje *Vinodolskog zakona* dobilo je svoje mjesto. Dvije pojedinosti imaju u uvodu čar otkrića: Bratulić povezujući konce u polemikama oko »*Vinodolskog zakona*« upozorava na tekst Matka Laginje objavljen u zadarskom časopisu »Pravo« 1857. godine i pokazuje da bi neki nespo razumi u polemikama bili otklonjeni da su polemičari poznavali taj nadahnuti mla-

denački Laginjin tekst. Druga je pojedinost Bratulićevo nastojanje da se ne zaboravi udio Vjekoslava Štefanića u priređivanju teksta za Baradinu knjigu *Hrvatski vlasteoski feudalizam*.

Nakon uvodne rasprave slijedi 14 listova *faksimila*, lijepo otisnutog (što će reći: upotrebljivog), a zatim dolazi *diplomatičko* izdanje (49–67). Radi se zapravo o transliteraciji rukopisa iz XVI. stoljeća koji se čuva u zagrebačkoj Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci pod signaturom R 4080. Taj je tekst najstariji sačuvani prijepis *Vinodolskog zakona* (kao što je poznato niti original niti jedan od njemu suvremenih prijepisa koje je imao svaki vinodolski grad nije nam se sačuvao). Prijepis je, tvrdili su to drugi istraživači a u tome im se pridružuje i J. Bratulić, prilično nemanan. Osim toga, u tekstu se nalaze i tri lakune, pa je Bratulić, priređujući diplomatičko izdanje, koristio i tzv. *Trsatski prijepis* iz XVII. st. (to je latinički prijepis prijepisa iz XVI. st. iz NSB). U bilješci ispod teksta autor nas upozorava na razlike u *Trsatskom prijepisu*, ali i na to kako su koje nečitljivo mjesto rješavali drugi istraživači. Transliteracija je provedena na uobičajen način i korektno, mada mislim da bi dobro bilo da svi prihvate transliteraciju grafema »šta« jednim znakom (č) jer je to u skladu sa zahtjevom »znak za znak«.

Naredni dio Bratulić je nazvao *Kritički tekst i tumačenje*. On pokušava da uz pomoć sačuvanih prijepisa i rezultata do kojih se došlo u proučavanju *Vinodolskog zakona* uspostavi *prvotni* tekst. I ovdje autor postupa s potrebnom širinom i tolerantnošću u objašnjavanju: ne ispušta ona rješenja za koja drži da su kriva; naprotiv, on ih donosi i pokušava pokazati njihovu neutemeljenost. Tekst se donosi jednom kombinacijom transkripcijskih i transliteracijskih postupaka kakvi su nam kod Bratulića poznati otprije. On to čini iz uvjerenja da takav postupak pomaže nefilolozima, ali ja i dalje vjerujem da bi nefilolozima trebalo, eventualno, na početku teksta objasniti kako se u kojoj situaciji čitaju npr. *é* ili *č*, ako donosimo transliteraciju, a ako se odlučimo za transkripciju onda valja dosljedno pokušati rekonstruirati izgovor. Kako smo ovdje već u *diplomatičkom* izdanju dobili transliteraciju, mislim da bi bilo bolje da smo u kritičkom dobili čistu transkripciju.

Uz *kritički tekst* paralelno ide *tumačenje*. Taj se termin (tumačenje) Bratuliću činio najpogodnijim za pre-nošenje (ili pre-vođenje) teksta iz starijega razdoblja hrvatskoga jezika u suvremeni. Mislim da je sretno odabrao (mada, uostalom kao i Bratulić, smatram da ne treba u nekim slučajevima izbjegavati termin »prijevod«) već iz razloga što nije u svakom pojedinom slučaju insistirao na suvremenom izrazu, pa je ostavljao npr. termine kao što su *perman*, *ošasno*, *hoverlica* jer ih nije moguće lako i jednoznačno prenijeti u suvremeni hrvatski jezični standard (čak bi se moglo dokazivati da oni tom standardu pripadaju kao »rezervni« dio). Bratulić ih je stoga opisno protumačio u *Rječniku* (107–130) u kojem se nakon tumačenja daje uvijek primjer iz teksta u kojem se dotični leksem nalazi.

»Tumačenje« nije lako napraviti i zbog već spominjane prepisivačeve nemarnosti, ali i zbog posebnog jezika slavenskih pravnih tekstova. Bratulić s pravom upozorava da od tumačenja Metodovih pa dalje istraživači uvijek imaju problema s jezikom pravnih tekstova. I on, kao i drugi, pomišlja da je uzrok tomu nepostojanje tradicije / ugledanje u druge tradicije, ali dodaje nešto vrlo važno, što se obično ne spominje: jezik pravnih spomenika mora biti jednoznačan, ne smije ostavljati nedoumica, on svu životnu raznolikost mora opisati egzaktno, što nije nimalo lako. (Stoga slavenski pisci pravnih tekstova često pribjegavaju narativnom iskazu, netipičnom za pravo, samo da bi pojasnili što se želi reći.)

Bratulićev rad je od onih koji korektno sumiraju postojeća znanja i olakšavaju posao budućim poslenicima. Vlastita mišljenja su prezentirana na način primjeren znanstvenom radu: bez želje da im se unaprijed vjeruje i bez nastojanja da se pod svaku cijenu ima u svakoj pojedinosti vlastito (od drugih različito) rješenje. Knjiga će biti prava pomoć svim budućim istraživačima *Vinodolskog zakona*, njezino čitanje donijet će radost svima zainteresiranima za srednjovjekovna duhovna kretanja na hrvatskim prostorima.

Stjepan Damjanović